

Üniversite Kütüphaneleri ve Ulusal Bilgi Politikası

University Libraries and National Information Policy

Nazlı Alkan*

Öz

Genel olarak üniversiteler buldukları ülkenin gelişimine katkıda bulunan temel kurumlardandır. Amaçlarının ve işlevlerinin yerine getirilmesi için güçlü bir kütüphaneleri olmalıdır. Hem çeşitli gelişmekte olan ülkelerde, hem de Türkiye’de önemli buldukları için üniversite kütüphaneleri oluşturulmuştur. Ancak bu kütüphaneler birçok sorunları nedeniyle nitelikli hizmetler verememektedir. Türkiye’de üniversite kütüphaneleri sorunlarının çözümü, oluşturulacak ulusal bilgi politikasında yer alacak ilgili maddelerle mümkündür.

Abstract

In general terms, universities are among the basic institutions which support the national development of the country. To achieve their objectives and functions they require a strong library. Since their importance is recognized, university libraries are established both in various developing countries and in Turkey. However, these libraries cannot provide qualified services because of their several problems. To solve the problems of the university libraries in Turkey, some related items should be placed in the national information policy which is to be created.

Giriş

Genelde üniversiteler, ülkelerin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişim ile ilgili hedeflerine ulaşabilmeleri için gerekli olan üst düzeyde insangücünü yetiştiren kurumlar olarak kabul edilirler. Belirlenen amaçları doğrultusunda üniversitelerin üstlendikleri işlevleri gereğince yerine getirebilmeleri ise güçlü bir kütüphanelerinin olmasına bağlıdır. Bu kütüphaneler ülke gelişimi-

* Dr. Nazlı Alkan Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Görevlisidir.

mine katkıda bulunmayı hedefleyen üniversitelerin en büyük desteğidir. Yalnızca gelişmiş ülkeler değil, gelişmekte olan ülkeler de üniversitelerin büyük yardımcısı olan kütüphanelerin önemini bilincindedirler. Bu anlayışla hem ülkemizde, hem de gelişmekte olan çeşitli ülkelerde üniversite kütüphaneleri oluşturulmuş, ancak birçok sorunları nedeniyle bu kurumlar yeterince geliştirilememiştir. Sorunların çözümü, oluşturulacak ulusal bilgi politikasında yatmaktadır. Ulusal bilgi politikası olmadığı için sorunların çözümsüz kaldığını düşünmek çok yanlış olmayabilir. Bu yazıda, üniversiteler, onların kütüphaneleri, bu kütüphanelerin sorunları, ulusal bilgi politikası ve bu politikada yer alması gereken üniversite kütüphaneleriyle ilgili maddeler, genel anlamda, gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye açısından irdelenecek tartışılmıştır.

Üniversiteler

Çakın (1983: 61) üniversitelerin amaçlarını dört grup içinde toplamıştır:

Teknik ve bilimsel bilgi düzeyini geliştirmek, toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yüksek düzeyde kalifiye eleman yetiştirmek, öğrencilerin entelektüel gücünü ve kültürünü artırarak onların özgür düşünceli, araştırmacı ve yaratıcı niteliklere sahip kişiler olarak yetişmesini sağlamak ve nihayet hizmetinde bulunduğu toplumun ortak kültür standardını yükseltmek ...

Bu amaçların tümü gelişmiş olsun olmasın tüm ülkelerin üniversiteleri için geçerlidir. Ancak bunların gelişmekte olan ülkelerin üniversiteleri açısından çok daha büyük anlam taşıdıkları düşünülebilir.

Bir tanıma göre (The Concise Dictionary of Current English, 1990: 319) gelişmekte olan ülke, ekonomik ve toplumsal koşullarını geliştirmekte olan fakir ya da ilkel bir ülkedir.

Halklarının yaşam koşullarını geliştirmek ve daha fazla zenginleşmek üzere çaba harcayan gelişmekte olan ülkelerin ortak hedefi, ekonomik, toplumsal ve kültürel yönden gelişip ileri ülkelerin düzeyine yaklaşımdır. Gelişmiş ülkelerle aralarındaki temel farklar arasına teknoloji açığını da eklemek gerekir. Bu açığın ne şekilde giderilebileceği-uluslararası siyasette 'Üçüncü Dünya' ülkeleri olarak tanımlanan, daha çok Latin Amerika, Asya ve Afrika'da yer alan-gelişmekte olan ülkelerin temel kaygılarından biri haline gelmiştir. O halde bu ülkelerin hedefleri yalnızca ekonomik, toplumsal

ve kültürel yönden değil, teknolojik açıdan da gelişmektir. Hedeflenen böylesine bir gelişim, öncelikle kamu ve özel kesimlerde istihdam edilecek nitelikli insangücünü şart koşar. Nitelikli insangücünün yetişmesine olanak veren, özellikle teknoloji açığını giderecek ve teknolojik gelişimleri gerçekleştirecek olan yüksek düzeyde insangücünün üretilmesi işlevine sahip olan kurumlar da üniversiteler olduğu içindir ki bu ülkeler, gelişim süreçleri içinde, yeni üniversitelerin oluşturulup geliştirilmesine, eskilerinin kalkındırılmasına önem verirler.

Türkiye de, gelişmekte olan ülkelerin çoğu gibi, aynı amaçlarla, kurulu üniversitelerini geliştirmekle kalmamış, çok sayıda yeni üniversite de oluşturmuştur. Kökeni 'Dâr-ül Fünûn-u Osmanî'ye dayanan 'İstanbul Dâr-ül Fünûnu', 1933'de Üniversite Reformu ile 'İstanbul Üniversitesi' adını almıştı. Bu tarihten beri oluşturulmakta olan üniversitelerin günümüzdeki sayısı, son yıllardaki büyük artışla, 57'ye yükselmiştir.

Üniversite Kütüphaneleri

Belirlenen amaçlar doğrultusunda üniversitenin yerine getirmekle yükümlü olduğu işlevlerin başında, o güne kadar toplumda üretilmiş kayıtlı bilgileri toplamak gelir. Uzun yılların ürünü olan kayıtlı bilgi, yeni nesillere ve üniversite toplumuna aktarılmalıdır. Üniversitenin, o güne kadar üretilmiş bilgileri toplayıp koruyabilecek, düzenleyebilecek ve bunu üniversite toplumunun yararına sunabilecek tek birimi ise, kütüphanesidir.

Üniversitenin temel işlevlerinden olan eğitim ve araştırma, kütüphane olmadan gerçekleştirilemez. Öğretim ve öğrenimin gücü kütüphanenin desteğine bağlıdır. Üniversitenin üretmekle yükümlü olduğu yeni bilgi, araştırmalar sonucu ortaya çıkar. Bilgiye bağımlı bir süreç olan araştırma, gerekli bilginin yer aldığı çeşitli kayıt ortamlarının toplanıp düzenlendiği ve yarara sunulduğu birim olan kütüphaneden yararlanmayı gerektirir. Önceden yapılmış bir araştırmayı tekrarlayıp boşuna zaman ve emek harcamamak için konunun önceden araştırılmadığından emin olunmalıdır ki bu sorun kütüphaneye başvurularak giderilebilir. Ayrıca kütüphanede bulunabilecek konuyla ilgili her tür bilgi, yapılacak özgün araştırmaya temel oluşturur.

Üniversitenin yayınlar üretme, araştırmalar sonucu elde edilen bilgiyi yorumlama, bu bilgiyi toplum katmanlarına duyurup yayma, öğrencilere ömür boyu sürecek yeni bilgi edinme ve araştırma yapma alışkanlığı kazandırma gibi diğer asıl işlevlerini gerçekleştirebilmesi ise, yine iyi yönetilen güçlü bir kütüphanenin varlığına bağlıdır.

Günümüzde olağanüstü boyutlara ulaşan yayın patlaması karşısında araştırmacının konuyla ilgili literatürü değil okuması, yalnızca belirlemesi

bile güçleşmiştir. Bu güçlüğü gidermeye ne zamanı, ne emeği, ne de parası yeterlidir. Kütüphanelerin araştırma sürecine etkin olarak katılmalarıyla, yani yayın taraması, güncel duyuru ve seçmeli bilgi yayımı gibi hizmetler sunmalarıyla ve kütüphanelerarası işbirliği etkinliklerine girmeleriyle araştırmacının bilgiye erişmesinde büyük destek sağlanabilmektedir (Çakın, 1991: 158). Bilgisayarın kütüphaneye girmesiyle söz konusu destek iyice artırılmıştır. Nitelikli personel elinde olmak koşuluyla bilgisayarın sayısız yayın içinden en doğru ve anlamlı bilgiyi seçip ona hızla eriştirebildiği bilinir. Üniversite kütüphaneleri de diğer araştırma kütüphaneleri gibi bilgiye erişim sürecinde araştırmacının en büyük yardımcısıdır.

Kısacası, kütüphane olmaksızın üniversitenin ne araştırma işlevini gerçekleştirebilmesi, ne diğer asıl işlevlerini yürütebilmesi, ne de ülkenin hedeflenen gelişimi için gerekli nitelikli insangücünü yetiştirebilmesi mümkündür.

Gelişmiş ülkelerde üniversite kütüphanesi, üniversitenin temel işlevlerini yerine getirmesinde büyük bir destek sağlayabilirken, gelişmekte olan ülkelerde aynı durumdan söz etmek mümkün değildir. Geri kalmış ekonomileri, sınırlı üretimleri ve pazarları, kalabalık nüfusları, düşük okur-yazar oranları vb. ile gelişmekte olan ülkeler, tüm güçlüklerle rağmen, öneminin bilincine vararak, üniversitelerinin çoğunda kütüphane oluşturmuş durumdadırlar. Ancak bu kütüphanelerin, birkaç istisna dışında, bağlı oldukları üniversitenin ve ülkenin gelişimine ileri derecede katkıda bulunabildiklerinden söz etmek güçtür.

Gelişmekte olan ülkelerde üniversite kütüphanelerinin gelişimini etkileyen engeller Gelfand (1968: 14) tarafından ele alınmıştır. Bir yazımızda (Alkan, 1992: 137) Gelfand'a (1968: 14) atfen özetlenen söz konusu engellerin konuyla ilgisi nedeniyle yeniden ele alınması uygun olacaktır. Günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan bu engellerin başında üniversite ve kütüphanenin amaçlarının yeterince tanımlanmaması gelmektedir. Üniversite yetkilileri ve öğretim üyelerince kütüphanenin öneminin anlaşılabilmesi, kütüphanenin gelişimi için bu kesimlerden destek gelmemesi, yetişmiş meslekten ve meslek dışı personelin olmaması, yetkili ve işinin ehli bir kütüphane yöneticisinin atanmaması, atandığı takdirde ona önemli sorumluluklarına uygun yetkinin verilmemesi, kütüphanecilerin meslekten niteliklerinin öneminin anlaşılabilmesi, kütüphanecilik mesleği konusundaki bilgisizlik ya da yanlış bilgilendirme durumu, dermelerin nicelik ve nitelik bakımından yetersizliği, ülke içinde nicelik ve nitelik bakımından yeterli bilgi kaynaklarının bulunmaması, bütçelerin azlığı, ciddi kaynak ithalâtı ve kur farkı ödeme güçlükleri, gereksiz ve karmaşık satın alma işlemleri, karmaşık mevzuat ve diğer yönetim kuralları, kütüphanecilerin kitap kayıplarından kişisel olarak so-

rumlu tutulması gibi engeller de söz konusudur. Yetersiz binalar, yetersiz donanım ve mobilya, gelişimi dolaylı olarak engeller niteliktedir. Gelişmekte olan ülkeler teknoloji çağına girme sürecinde dikkate değer güçlükler yaşamaktadırlar. Teknoloji, bir şekilde kütüphane bünyesine girmiş olsa bile uygulamalarda sorunlarla karşılaşmaktadır. Alt yapı unsurları gelişmemiş olduğundan teknolojik uygulama tam anlamıyla başarılı olamamaktadır. Bu durum, gelişimin engellerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Nijerya Üniversitesi kütüphanecilerinden biri, üniversite kütüphanelerini oluşturmuş olan Nijerya, Zaire, Uganda, Tanzania, Kenya, İran, Pakistan ve Brezilya gibi ülke örneklerinden hareketle, gelişmekte olan ülkelerde üniversite kütüphanelerinin benzer özellikleriyle benzer sorunları olan bir grup oluşturduklarını belirtmektedir (Nwoye, 1985: 25-27). Bu ülkelerde kütüphane bütçelerinin azlığı, nicelik ve nitelik yönünden yetersiz bilgi kaynağı alımına neden olmakta, özellikle yabancı dillerdeki bilimsel ve teknik konulu kaynaklar sağlanamamakta, bu durum son gelişmeler hakkında bilgilenecek isteyen öğretim üyeleri ve öğrencilerin önlerinde engel oluşturmaktadır. Bu kütüphanelerin bir başka belirgin özelliği ise, yeterli sayıda nitelikli personelden yoksun olmalarıdır. Kitap kültürü ve okuma sevgisi henüz ulusal özelliklerden biri olmadığı için kütüphanecilik mesleği saygınlık kazanamamıştır. Diğer taraftan, kökenleri çok eskilere gitmeyen az sayıdaki kütüphanecilik okulu, meslekten kütüphanecilerin yetiştirilmesinde yetersiz kalmaktadır. Kütüphane personeli akademisyenlere oranla düşük maaşlarla çalıştırılmaktadır. Bunlar, nicelik ve nitelik yönünden yeterli personel istihdam edememenin nedenlerindedir. Kütüphane hizmetlerinin niteliğinin düşük olması, ülkelerin 'gelişmekte olan' yapılarının getirdiği çeşitli etkenlerden kaynaklanmaktadır. Ülkelerin çoğunda posta sistemi güvenilir değildir. Telefonla iletişimde güçlükler yaşanmaktadır. Bilgisayarı olan kütüphaneler uygulamalarda zorluklarla karşı karşıyadırlar. Bu ülkelerde ortak olan bir diğer özellik de çoğunda üniversite kütüphanelerinin, bütün eksikliklerine rağmen, halk kütüphanelerine oranla çok daha gelişmiş olmasıdır. Halk ve okul kütüphaneleri gelişmemiş olduğundan halkta bir kütüphane kültürü oluşamamakta, bu da üniversite kütüphanelerinin etkin kullanımını engellemektedir (Nwoye, 1985: 27-28).

Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları

Gelişmekte olan ülkelerde üniversite kütüphanelerinin gelişimini engelleyen bütün bu etkenlerin çoğu, ülkemiz üniversite kütüphanelerinin yaban-

cısı oldukları etkenler değildir. Üniversite kütüphanecilerimiz yıllardan beri yönetim, personel, kütüphanecilere statü kazandırma, bütçe, derme oluşturma, bina, işbirliği, bibliyografik denetim, standartlaşma, yasıl engeller, otomasyon vb. gibi sorunlarla adeta boğuşmaktadırlar.

Sayısı 57'yi bulan üniversitelerimizde kütüphane birimi ya oluşturulmuş, ya da oluşturulma aşamasındadır. Varolan kütüphanelerimizde personel, bütçe, derme, bina, kullanıcı gibi alt yapı unsurları tam olarak oluşmamış, oluşmuş olsa bile geliştirilememiştir. Güçlü alt yapı eksikliği, üst yapıyı dolaylı olarak oluşturan teknik hizmetlerin ve doğrudan oluşturulan kullanıcı hizmetlerinin nitelikli bir biçimde gerçekleştirilebilmesini engellemektedir. Diğer taraftan, Çapar (1990: 44) 'ın üst yapı destek unsurları olarak nitelediği bilgi teknolojisi, hizmetlerde işbirliği ve merkezîyet, mevzuat ve standartlarda yokluk ya da yetersizlikler söz konusudur ki bu durum üst yapıyı oluşturan hizmetlerin tam olarak verilememesine neden olmaktadır.

Alt yapı ve üst yapı destek unsurları açısından üniversite kütüphanelerimizi değerlendirdiğimizde, sorunlarla yüklü bir tablo ortaya çıkar:

- Uluslararası standartlara göre meslekten olan ve olmayan personel sayısı düşüktür. Meslekten kütüphaneci sayısı gerekenin sekiz kat altındadır. Meslekten olmayan personel ise, dört kat bir artışla ortalama düzeye ulaşabilecektir. Yasılarda kütüphanecinin statüsü tanımlanmadığı ve nesnel ölçütler belirlenmediği için meslekte ilerleyebilmek ve 'akademik uzmanlık' kadrosuna atanmak yöneticinin özel tercihinin bırakılmaktadır (Çelik, 1991: 63, 65). Personel maaşlarının düşük olması da, nitelikli eleman istihdamını güçleştiren etkenlerden biridir.

Kütüphane yöneticilerinin durumu, personele ilişkin en önemli sorundur. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası, 'Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı' makamını getirmiş, 124 sayılı 'Yükseköğretim Üst Kuruluşlar İle Yükseköğretim Kurumlarının İdarî Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 33. maddesinde daire başkanının görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Ancak bu kişinin meslekten kütüphaneci olmasını belirleyen bir hüküm konulmamıştır. Böyle olunca kıdemi ilerlemiş herhangi bir kişi bu makama getirilebilmektedir (Çelik, 1991: 61; Sefercioğlu, 1996: 52). Meslekten kütüphanecilerin meslekten olmayan daire başkanlarının yöneticiliğinde görev yaptığı örnekler vardır. Bu durum da karmaşa yaratmaktadır.

- Kütüphaneye tahsis edilecek bütçenin, üniversitenin toplam bütçesine oranına ilişkin bir standardın olmaması, bu bütçenin üniversite yöneticilerinin insiyatifine bırakılmasına neden olmakta, onların kütüphaneye duydukları kişisel ilgi derecesine bağlı kalınarak bütçe ayrılmaktadır. Bu durum hem bütçelerin genel olarak yetersiz olması, hem de ülke çapında üniversite kütüphaneleri arasında dengesiz dağılım sonucunu doğurmaktadır (Çelik, 1991: 61). Özellikle bilimsel ve teknik yayınların ithalâtında döviz harcamak durumunda olan kütüphanelerimiz, enflasyondan dolayı ödedikleri kur farklarıyla, zaten kıt olan bütçelerini hızla eritmektedirler.
- Üniversite kütüphanelerimizde dermelerin nicelik ve nitelik yönünden zayıf oldukları bilinir. Ancak dermeleri değerlendiren nesnel araştırmalar yapılmadığı için onların gerçek değerlerinin bilinmesi güçtür. Yetersiz bütçelerle, araştırmalara temel oluşturan yabancı literatürün seçkin örneklerini bile kütüphanelerimizde buldurmak zorlaşmıştır. Ayrıca aynı pahalı yabancı kaynaklar, farklı kütüphaneler tarafından ithal edilebilmekte, ortaklaşa satın alma yoluna gidilmemektedir. Aslında, yayınlara sahip olmak yerine onlara erişim ilkesinin benimsenmesi esastır ki bu da işbirliğini kaçınılmaz kılmaktadır.
- Üniversite kütüphanelerimiz arasındaki kütüphanelerarası ödünç verme/belge sağlama, ülkemizdeki tek işbirliği uygulaması olarak, sınırlı uygulamalardan öteye geçememektedir. Ulusal düzeyde güncel kitap ve dergi toplu kataloglarının yokluğu, yürütülmeye çalışılan işbirliğinin engelleyici öğelerindedir.
- Ülkemizde üniversite kütüphanesi kullanıcısının gerçek gereksinmelerini ve bilgi arama alışkanlıklarını belirleyecek nesnel araştırmalar gereğince yapılmış değildir. Gözlenen odur ki, kullanıcı eğer öğrenci ise, kütüphaneyi ders çalışmak için kullanır. Kaynaklarla pek fazla ilişkisi yoktur. Öğrencinin aktif bir kullanıcı olamamasının nedenleri arasında, öğretim yöntemlerinin onu araştırmaya yöneltici tarzda olmaması, kütüphanelerin uluslararası bilimsel gelişmeyi izleyebilmek için yabancı literatüre ağırlık vermek zorunda olmaları ve bu tip bir dermeden yabancı dili olmaması nedeniyle onun yararlanamaması, okul yıllarından itibaren kütüphane ile temasa geçilememesi, bundan dolayı kütüphane kullanma alışkanlığını edinmemiş olması sayılabilir. Bu durumda üniversite kütüphanesi, daha çok öğretim üyelerine hitap etmektedir. Ayrıca potansiyel kul-

lanıcıyı gerçek kullanıcıya dönüştürmek üzere gerçekleştirilen kullanıcı eğitimi ve pazarlama etkinlikleri de güçsüzdür.

- Üniversite kütüphanelerimiz bina, donanım, araç-gereç ve mobilya yönünden de yetersizdirler. Malzemenin alımında karmaşık bazı işlemlerle ilgilenilmesi gerekmektedir.
- Bilgi teknolojisi ise bir şekilde bazı kütüphanelerimize girmiştir. Bu kütüphanelerin söz konusu teknolojiyi ne derecede bilerek ve akılcı bir biçimde kullandıkları belirlenmiş değildir. Türkiye, bilgi teknolojisi için iyi bir pazardır. Bu pahalı teknoloji acaba yerinde seçimlerle mi satın alınmaktadır?
- Merkeziyetçilik ise 2547 sayılı yasanın getirdiği düzenlemelerle yeterince çözümlenememiştir. Mevzuat karmaşıktır. Söz konusu yasa göre, meslekten olması şart olmayan 'Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanı'nın bağlı olduğu merci, üniversitenin 'Genel Sekreteri'dir. Böylelikle kütüphane akademik değil, sıradan bir yönetim birimi konumundadır. Dağınık yerleşimli üniversitelerde, fakülte/yüksek okul/enstitülerdeki 'Kütüphane Şefi' kadrosunda bulunan yöneticiler de bu birimlerin sekreterine bağlıdır. Bu durumda Daire Başkanı, yalnızca içinde bulunduğu kütüphaneyi yönetebilmekte, üniversitenin çeşitli semtlerdeki kütüphaneleri üzerinde bir yaptırım gücü bulunmamaktadır. Böyle bir uygulama üniversitenin tüm kütüphanelerinin bir işbirliği ve eş güdüm içinde çalışmasını engellemektedir. Bu durum yasanın 'Kütüphane ve Dokümantasyon Daire'sini oluştururken yalnızca tek yerleşimli üniversiteleri göz önüne almasından ileri gelmektedir (Sefercioğlu, 1996: 51). Diğer taraftan, kütüphaneciliği meslek olarak tanımlayan bir yasanın olmasından, üniversite kütüphaneciliği de payına düşeni almaktadır.

Türkiye'nin ekonomik, toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişimi için nitelikli insangücünün üretilmesi amaçlanıyorsa, bir yandan üniversitelerimiz asıl işlevleri açısından geliştirilirken, bir yandan da onların olmazsa olmaz birimleri olan kütüphaneleri, yukarıda değindiğimiz sorunlarından arındırılmalıdır. Bütün bu sorunlar salt kütüphanecilerin ya da üniversite üst düzey yöneticilerinin bir dereceye kadar olan güçleriyle ortadan kaldırılamayacağına göre, yapılması gereken nedir? Yanıt, ulusal bilgi politikasının oluşturulması ve üniversite kütüphanelerinin tüm alt yapı, üst yapı ve üst yapı destek öğeleri ile birlikte bu politikanın kapsamında yer almasıdır.

Ulusal Bilgi Politikası

'Politika' sözcüğünün çeşitli tanımları yapılagelmiştir. Bir tanıma göre (Hill, 1989: 3), " 'Politika' gerçekleştirilmesi hedeflenen ya da peşinden gidilmesi düşünülen belirli bir amacın veya amaçların beyanıdır". Çapar (1997: 17) 'a göre, " 'Politika' herhangi bir eylem, durum veya olgunun gerçekleştirilmesiyle ilgili hedefleri belirleyen ve bunlara ulaşmak için yol gösteren bir araçtır. "

Çeşitli tanımlar 'politika'nın bir eylem programı/plânı olduğunu, temel ilkeleri içerdiğini imâ eder. Kimi zaman 'politika', 'strateji', 'plân', 'program' gibi sözcüklerle anlamdaş olarak kullanılır.

Ulusal bilgi politikasının amacı, Çapar (1997: 17) 'a göre, " ...yöneticilere, karar verenlere, araştırmacılara, bilim adamlarına, halka, yani bilgiye ihtiyaç duyan bütün kesimlere güncel, uygun ve güvenilir veri ve bilgilerin zamanında ve yerinde sağlanması için ulaşılması gereken hedefleri ve izlenecek yolu göstermektedir".

Bir ülkenin gelişebilmesi için oluşturulan tüm ulusal politikalarla yakından ilişkili olan ulusal bilgi politikasının belirlenmesinde özellikle ulusal yönetim, bilim, eğitim, kültür, sanayi ve teknoloji, sağlık ve yayıncılık politikalarının önemli etkilerinden söz edilebilir (Toplu ve Gülle, 1994: 27-32). Ülkenin büyüklüğü ve ekonomik durumu da ulusal bilgi politikasını etkiler. Gelişim sürecinde bütün bu alanlar birbirlerinden soyutlanamazlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların oluşturmuş bir ülkenin ulusal bilgi politikasını da oluşturması kaçınılmazdır. Çünkü gerekli bilginin desteğine ve kullanımına ihtiyaç duyulur (Gray, 1988: 2).

Çapar (1997: 17) 'ın ulusal bilgi politikasının niçin vazgeçilmez olduğunu vurgulayan ifadesine göre, "Günümüzde 'bilgi politikası' temel yol ve yöntemleri belirlediği, gelişme için her tür bilgiyi sağlamak üzere bir çerçeve oluşturduğu, hızlı gelişimin getirdiği belirsizliği en aza indirdiği ve kaynakların daha iyi, yerinde, yaygınlıkla ve âdil bir biçimde kullanılmasını sağladığı için vazgeçilmezdir ".

Günümüzün hızla değişen koşullarında ulusal bilgi politikasının 'değiştirilemez' bir politika olduğunu düşünmek yanlış olur. Kullanıcı gereksinimleri, bilgi teknolojisi vb. gibi olgularda değişiklik baş gösterdikçe, yeni konular, yeni bilim alanları gündeme geldikçe ulusal bilgi politikası bunlara uyum sağlayacak duruma getirilebilir (Gray, 1988: 7).

Ulusal bilgi politikasını kimin/hangi kuruluşun oluşturacağı hususunda çeşitli seçenekler vardır. Her ülke kendi koşullarına en uygun olan seçeneği benimseyebilir. Bunlardan biri devletin ulusal düzeyde bir kurum oluştur-

ması ya da var olan bir kurumu bu iş için görevlendirmesidir. Kütüphaneler de dahil olmak üzere bilgi hizmetleriyle ilgili her kuruluşun kendi politikasını oluşturması ve sonradan aralarında kurulacak bir eş güdümlü politikanın ülke çapında yaygınlaştırılması bir başka seçenektir. Ulusal bilgi politikasını belirleme işini ülkenin bilim ve teknoloji kuruluşları ya da ulusal plânlama kuruluşu da üstlenebilir (Çapar, 1997: 17). Kimi zaman ülkenin birden fazla kuruluşu bu sorumluluğu paylaşır. Ulusal bilgi politikasının oluşturulmasını hangi kuruluş üstlenirse üstlensin, ilk görevi amaçları belirlemek olmalıdır. Bu kuruluş yalnız ulusal bilgi politikasını oluşturmakla kalmayıp bilgi kaynakları ve hizmetlerinin gelişimine rehberlik etmeli, bu gelişimi canlı tutmak üzere gerekli güdülemeyi sağlamalıdır (Nwoye, 1985: 28).

Ulusal bilgi politikasının kapsamına girmesi gereken konular ve kuruluşlar Çapar (1990: 44; 1997: 18) tarafından belirtilmektedir. Başta ekonomik, kültürel, bilimsel, teknolojik, sosyal hayatın tüm sektörlerinde ülke içi ve dışı bilgiye erişimi sağlamakla ilgili önlemler yer almalıdır. Kütüphaneler ve diğer bilgi merkezleri de dahil olmak üzere bilgi ile ilgili her kuruluş bütün alt yapı unsurları, üst yapıyı oluşturan tüm hizmetleri ile ulusal bilgi politikasının kapsamı içinde olmalıdır. Alt yapı öğelerinden kullanıcılar (potansiyel kullanıcılar, kullanıcı incelemeleri, kullanıcı gereksinimleri, kullanıcı eğitimi gibi konular), parasal kaynaklar ve insangücü kapsama alınmış olmalıdır. Hizmetlerin gereğince sağlanabilmesi yalnızca alt yapı öğelerini gerektirmeyip bilgi teknolojisi, hizmetlerde işbirliği ve merkezîyet, mevzuat ve standartlar gibi üst yapı destek öğelerinin de geliştirilmesiyle yakından ilgili olduğundan, bu unsurlar da ulusal bilgi politikasının kapsamında olmalıdır. Ayrıca Araştırma-Geliştirme etkinlikleri ve bu etkinliklerle ilgili kuruluşlar, derneklerin ve başka kuruluşların üstleneceği rol, bilgi kuruluşlarına ve bunların personeline danışmanlık hizmetleri de kapsanmalıdır. Bilgi ve araştırma ile yakından ilgili olan üniversitelerin hatta okulların ulusal bilgi politikası içeriğinde yer alması gerekir (Gray, 1988: 9).

Ekonomik, sosyal, kültürel, hatta politik ve bilimsel sistemlerin olumlu ve verimli bir biçimde işlemlerini sağlayan ulusal bilgi politikasının oluşturulması birçok ülke tarafından gelişimi destekleyen çok önemli bir politika olarak benimsenmiştir. Gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğu ulusal bilgi politikalarını belirlemiş durumdadır. Farklı ekonomik ve politik yapıda olan bu ülkeler ulusal bilgi politikalarını oluştururken birbirinden farklı birer evrimden geçmiştir. Ulusal bilgi politikalarını henüz belirlememiş olan, ancak belirlemek isteyen bazı ülkelerin ulusal bilgi politikası hakkındaki sorularını yanıtlamak üzere Unesco, 17 endüstrileşmiş ülkedeki politika oluşturma yöntemlerini ele alan kaynağı yayımlamıştır (Hill, 1989).

Gelişmekte olan ülkelere gelince; kendilerinden daha ileri ülkelerin koşullarını yakalamaya çabalayan, gelişmelerini henüz tamamlamamış olan bu ülkelerde ulusal bilgi politikasının oluşturulmasına ilişkin özgün sorunlar vardır. Bu sorunların başında parasıl kaynakların kıtlığı, ithal edilen kaynaklara döviz ödeme zorunluluğu, ekonomik dengenin güvensizliği gelmektedir. Meslekten eğitim olanaklarının sınırlılığı nitelikli personel yetiştirilmesini engeller. Parasıl kaynaklar ve nitelikli personel eksikliği kaçınılmaz olarak bilgi hizmetlerinin gelişimini olumsuz yönde etkiler. Dermeler nicelik yönünden doyurucu olsa da nitelik yönünden güçsüzdür. Ülke içinde üretilen kaynaklara ulaşmak daha kolayken, ülke dışında üretilenlere erişim kısıtlıdır. Tipik bir gelişmekte olan ülkede dünyadaki temel yayınların küçük bir bölümü vardır ki bunlar da çeşitli kütüphanelere dağılmış durumdadırlar. Ülkelerin bazıları işbirliği etkinliği içindedir; bu etkinlik daha çok üniversite kütüphaneleri ile özel kütüphaneler tarafından gerçekleştirilmekte, kimi kez ulusal kütüphaneler de işin içine girmektedir. Dermelerin eksikliğinden dolayı var olan işbirliği de güçsüzdür. Ekonomik bir yol olan işbirliği, bu ülkeler açısından çok önem taşırken, ne yazık ki büyük çoğunlukta gerçekleştirilememektedir. Koşullarına değinilen bu ülkelerin çevrim-içi bağlantılarıyla yurt dışı merkezleriyle ilişki kurma olanakları doğal olarak çok kısıtlıdır. Uzakiletişim bedeli mesafe artıka çoğaldığından, bu hizmetin masrafını karşılayabilecek durumda değildirler.

Bütün bu güçlükler gelişmekte olan ülkelerdeki ulusal bilgi politikası oluşturucularına çok ağır gelmekte, işe nereden başlayacaklarını bilememekte, öncelikleri belirleme konusunda zorlanmaktadırlar. Bu kişiler öncelikle ülke içinde, daha sonra ülke dışında üretilen bilgiye erişimin sağlanması ile ilgilidirler. Bunlardan sonra ilgilendikleri ise, kullanıcıların bu bilgiden yararlanması için hizmetler oluşturmaktır. Ulusal bilgi politikası oluşturucuları bilgi teknolojisinin hızla geliştiğinin bilincindedirler ve ülkelerinin bu teknolojinin tamamen dışında kalacağından korkmaktadırlar. Çünkü bilgi ve teknoloji açığı hızla artacaktır. Hele elektronik ve optik yayıncılık iyiden iyiye gelişip yaygınlaştıkça, yayınlara yalnızca bilgi teknolojisi sistemleri kanalıyla ulaşılacaktır. Çok daha fazla yeni yabancı bilgi, gelişmekte olan ülkeler için ulaşılmaz olacaktır.

Değinilen koşullar altında olan bu ülkeler ulusal bilgi politikası oluşturma işine eğilmelidirler. Onların amaçlarını tanımlamak, kuruluşlar arasında sorumlulukları dağıtmak, mümkün olan en büyük parasıl kaynakları sağlamak, bunların kullanılacağı öncelikleri belirlemek, bu öncelikleri yürürlüğe koymak, gerekli insangücü ve donanımı sağlamak üzere ulusal bilgi politikasına gereksinimleri vardır. Ulusal bilgi politikası devlet eliyle hazır-

lanmalıdır. Bakanlıklar, devlet kuruluşları ve üniversiteler temel sorumluluğu alabilecek olanlardır. Ulusal bilgi politikası, öncelik verilen eylemlerin eşgüdümünü sağlamalı ve güdüleyici bir sorumluluk üstlenmelidir. Ulusal bilgi politikası oluşturulurken öncelikle amaçlar belirlenmeli ve sorumluluklar dağıtılmalıdır. Sürecin daha sonraki aşamasında önceliklerin belirlenmesi yer almalıdır (Gray, 1988: 90-91).

Türkiye'nin Ulusal Bilgi Politikası

Gelişmekte olan ülkelerdeki sorunların büyük bir kısmının ülkemiz için de geçerli olduğu açıktır. Bilgi hizmetleri ile ilgili amaçların tanımlanabilmesi, önceliklerin belirlenebilmesi için Türkiye'de ulusal bilgi politikası oluşturulmalıdır. Türkiye'nin, toplumdaki her bireyin bilgi ile ilgilenmesiyle oluşabilecek bilgi toplumu olarak gelişmesi umuluyorsa, böyle bir politika gereklidir. Ulusal bilgi politikası belirlenirken ülkemizin kendine özgü özellikleri göz önüne alınmalıdır. Bugüne kadar kimi ulusal bilgi politikası oluşturma girişimlerinde bulunulmuşsa da bunlar güçsüz ve yetersiz olmuşlardır. Bu çalışmalar, Türkiye'nin bilgi ile ilgili kesimini her yönüyle düzenleyebilecek nitelikte olmayan, gösterdikleri hedeflerin çoğunun halen uygulama alanına konulmadığı çalışmalardır. Devlet Plânlama Teşkilâtı'nca hazırlanan "Beş Yıllık Kalkınma Plânları" ve bunlarla bağlantılı diğer kaynaklar, bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca TÜBİTAK tarafından hazırlanan örnekler de vardır: "Türk Bilim Politikası 1983-2003", "Bilim ve Teknoloji Politikası, 1988" gibi ... (Çapar, 1997: 18). TÜBİTAK'ın hazırladığı "Türk Bilim ve Teknoloji Politikası, 1993-2003" (1993) incelendiğinde kütüphanelerin ve bilgi hizmetlerinin önemine ilişkin hususlara yer verilmemiş olduğu görülür. Türkiye'de bilim ve teknolojinin gelişiminde kütüphaneler, bilgi merkezleri ve hizmetlerinin önemli rolü unutulmuştur.

Ulusal Bilgi Politikasında Üniversite Kütüphanelerine İlişkin Konular

Ulusal bilgi politikası çok geniş bir alana sahiptir. Arşivler, bilgi teknolojisi, uzakiletişim, telif hakkı, standartlar, bilgi mesleğinden olanların eğitilmesi gibi çeşitli unsurlar ulusal bilgi politikasının kapsamında olabileceği gibi, kütüphaneler de bu politikanın içinde yer alabilirler. Aslında kütüphanelere kapsamda yer verilip verilmeyeceği konusundaki görüşler ülkeden ülkeye

değişir. Kimi ülkenin ulusal bilgi politikasında tüm bilgi kuruluşları gibi kütüphaneler de kapsam içindedir. Özellikle bilimsel ve teknik bilginin sağlanması ve hizmete sunulmasında özel kütüphanelerle birlikte üniversite kütüphaneleri önemli bir rol üstlenirler (Hill, 1989: 27). Üniversiteler araştırmalarla yeni bilgi üretmek zorunda olduklarından, kütüphaneleri de araştırma etkinlikleriyle iç içedirler. Bu bakımdan bu kütüphanelerle ilgili sorunların çözümlenip gelişmelerinin sağlanabilmesi için ulusal bilgi politikasında çeşitli yönleriyle yer almaları çok doğal karşılanmalıdır.

Gelişmekte olan ülkeler temel bilgi gereksinmelerini tanımlayıp bilgi ile ilgili sorunlarını henüz çözememiş oldukları için bilgi sunma ile ilgili asıl kuruluşları olan kütüphanelerinin ulusal bilgi politikası içinde yer almasını sağlamalıdır. Kütüphanelerin çözüm bekleyen sorunlarının ulusal bilgi politikası aracılığı ve desteği ile çözümlenebileceği, devlet desteğinin bu yolla sağlanabileceği düşünülebilir.

Üniversite kütüphanelerinin ulusal bilgi politikasında hangi yönleriyle yer almaları gerektiğine değinmeden önce, bu politika oluşturulmadan var olması gerekli bazı öğeleri irdelemek gerekir:

Bir ülkenin yakın tarihinde, ulusal bilgi politikası oluşumuna temel olabilecek nitelikte bilgi ve bilgi hizmetleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili birtakım unsurlar bulunmalıdır ki bunlar arasında, örneğin çeşitli kişi, kuruluş ya da komitelerce hazırlanmış raporlar, gerçekleştirilmiş kongreler, hazırlanmış gelişim politikaları, plânlar, yürürlüğe konmuş yasalar, başlatılmış işbirliği etkinlikleri sayılabilir. Bu tarihsel alt yapı ulusal bilgi politikasının oluşturulması aşamasında yeniden değerlendirilir.

Ulusal bilgi politikasının oluşturulması ve yürütülmesi yasal desteğin bulunmasını gerektirir. Bu nedenle ilgili yasa maddeleri politikanın yapılmasına ve yürütülmesine izin verecek derecede açık ve net olmalıdır (Gray, 1988: 63).

Ulusal bilgi politikası, varolan uygulamaları göz önüne alması gereken bir politikadır. Bu nedenle, üniversite kütüphaneleriyle ilgili uygulamalar politika maddelerinin oluşturulmasında yakın arka plânda yer alır.

Üniversite kütüphaneleri ile ilgili standartlar oluşturulmalıdır. Personel ve dermelerin nitelik ve niceliğine, bütçelere vb. ilişkin standartların geliştirilmesi, hizmetler ve kütüphanelerarası işbirliği faaliyetlerinin etkin bir biçimde yürütülmesini sağlar.

Ulusal bilgi politikası oluşturulmadan varlığı gereken unsurlardan temel olanları bunlardır. Ancak sayılarını başkalarıyla çoğaltmak mümkündür.

Her ülke kendi koşullarına uygun ulusal bilgi politikasını oluştururken, ülkedeki kişi ve kuruluşların bilgi gereksinmelerini belirlemek, bu gereksin-

melerin karşılanması için çeşitli çözüm yolları tasarlamak ve sonuçta ortaya çıkan hizmetlerin etkin bir biçimde kullanımını teşvik etmek durumundadır. Bilgi gereksinimleri iyi tanımlanamazsa, bunların karşılanması için üretilen çözüm yollarında başarısız olma tehlikesi vardır. Sonuçta ortaya çıkan hizmetlerden de verim elde edilemez. Ulusal bilgi politikası oluşturmada ilk adım, ulusal gelişimde bilginin önemli rolünü dikkate alarak amaçları belirlemektir. Amaçlar, özellikle kısa ve orta vâdeli olanlar, bilgi gereksinimi tanımlamalarıyla uyum içinde olmalıdır. Bu durum amaçların açık ve net olmasını gerektirir. Ulusal bilgi politikası oluşturma sürecinde yer alacak sonraki aşamalardan biri ise önceliklerin belirlenmesidir. Öncelikli kullanıcı grupları, öncelikli konu alanları, öncelikli bilgi hizmetleri tipleri gibi ... (Gray, 1988: 3). Önceliklerde kullanıcı gereksinimleri dikkate alınmalı, gereksinimi karşılayacak öncelikli çözüm yolları belirlenmelidir.

O halde, üniversite kütüphaneleriyle ilgili olarak ulusal bilgi politikasında bulunması gereken maddeler tasarlanırken ilk aşama, üniversitenin ve kütüphanenin amaçlarını belirlemek, daha sonraki aşama ise kütüphanelerle ilgili öncelikleri saptamaktır.

Türkiye'nin Ulusal Bilgi Politikası ve Üniversite Kütüphaneleri

Ülkemizde oluşturulacak ulusal bilgi politikası, bütün bilgi sağlama kuruluşları ve tüm kütüphaneler gibi üniversite kütüphanelerini de tüm alt yapı ve üst yapı unsurları yani hizmetleriyle kapsamalı, üst yapının, bilgi teknolojisi, işbirliği ve merkezîyet, mevzuat ve standartlar gibi unsurlarla ne şekilde desteklenebileceğini belirlemelidir. Üniversite kütüphanelerimizi alt yapı ve üst yapı destek unsurları açısından değerlendirirken belirlediğimiz sorunların çözümü ve bunun sonucunda bilgi hizmetlerinin gereğince verilebilmesi, kütüphanelerin ulusal bilgi politikası içinde yer almalarına bağlıdır.

Ulusal bilgi politikası oluşturulmadan önce var olması gerekli koşullar temelde şu başlıklar altında değerlendirilebilir:

Tarihsel Alt Yapı

Türkiye'de gerçekleştirilecek olan ulusal bilgi politikasında üniversite kütüphaneleriyle ilgili maddelere yer verilme aşamasında, bu kütüphane türüne ilişkin olarak yukarıda değinilen tarihsel alt yapının geçmişten günümüze kadar oluştuğu dikkatlerden kaçmamalıdır. 1950'lerden itibaren, yalnız-

ca üniversite kütüphanelerimizle ilgili ya da çeşitli kütüphane tipleri ile birlikte üniversite kütüphanelerimizi de içine alan bazı raporların hazırlandığı bilinmektedir. Thompson (1952) (Rapor 1952'de yazılmış, 1961'de yayımlanmıştır), Ötügen (1956), Berker (1957), Yurdadoğ (1966, 1971), Hopp (1969), Mc Anally (1969), Aybaş (1975, 1976), Ersoy (1977) ve Öcal (1978) tarafından hazırlanan raporlar bunlara örnek oluşturur. 'Yüksek Öğretim Kurulu, Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi Başkanlığı'nın önderliğinde çeşitli üniversitelerimizde 'Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı' görevini yürütenlerin, 1980'lerin ortalarından 1990'ların ilk yarısına kadar, gösterdikleri etkinlikler, düzenledikleri toplantılar ve üniversite kütüphanecilerine yönelik seminerler, söz konusu alt yapının diğer unsurlarındandır. Bu grubun çabalarıyla başlatılmış olan üniversite kütüphaneleri arası ödünç verme/belge sağlama etkinlikleri, ulusal bilgi politikası oluşturucuları tarafından temel bir eylem olarak değerlendirilmelidir. Bu işbirliği etkinliği, sağlam bir zemin üzerinde olmasa bile, olumlu bir başlangıç olarak ele alınmalıdır. 'Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği'nin (ÜNAK) çeşitli etkinlikleri ile üniversite kütüphanelerini de hizmet kapsamına alan 'Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'nin (ULAK-BİM) etkinlikleri de birer alt yapı unsuru olarak değerlendirilmelidir. Bütün bunların üniversite kütüphaneleriyle ilgili tarihsel gelişimin unsurları olarak nitelendirilmelerinin önemi yadsınamaz.

Yasal Destek

2547 sayılı yasanın kütüphanelerle ilgili hükümlerinde gerekli değişiklikler yapılmaksızın, üniversite kütüphanelerine ilişkin ulusal bilgi politikası maddelerinin gereğince uygulanamayacağı açıktır. Yasa, 'Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanı'nın meslekten olması hükmünü getirmeli ve onun 'Rektör'e bağlanmasını sağlamalıdır. Böylelikle kütüphane akademik bir birim durumuna getirilmiş olacaktır. Yasa, dağınık yerleşimli üniversitelerde, tüm kütüphanelerin merkezî bir anlayışla yönetimini sağlayacak hükümler getirmeli, fakülte/yüksek okul/enstitülerdeki 'Kütüphane Şefi' ünvanıyla görevli yöneticilerin doğrudan 'Daire Başkanı'na bağlanmasını sağlamalıdır. Bu durumda 'Daire Başkanı', üniversitenin tüm kütüphanelerini bütünlük bir yapı içinde yönetebilecektir. Uygun yasa maddeleri, kütüphanelerin işbirliği ve eş güdüm içinde çalışabilmesine, dolayısıyla kıt mali olanakların israf edilmemesine yol açabilecektir. Yakın bir gelecekte çıkarılması beklenen üniversitelerle ilgili yeni yasada, kütüphanelerle ilgili maddelerle-

rin değinilen hususları göz önüne alması, oluşturulacak ulusal bilgi politikasında üniversite kütüphaneleriyle ilgili konuların sağlam bir zemine oturmasını sağlayacaktır. Bu yasal destek sağlandıktan sonra, para ve insangücü kaynaklarının ekönomik olarak kullanılabilceği uygulamalara geçilebilir; dağınık yerleşimli üniversitelerimizde kütüphanelerden birinin merkezi olarak belirlenmesi ve burada bağlı tüm kütüphanelerin teknik hizmetlerinin yürütülmesi, fakülte kütüphanelerinin yalnızca kullanıcı hizmetlerini sunmaları ekönomik ve verimli bir çözümdür.

Standartlar

Meslekten olan ve olmayan personelin nicelik ve niteliğine, kütüphaneye ayrılacak bütçenin üniversitenin toplam bütçesine oranına, dermelerin nicelik ve niteliğine vb. ilişkin standartların oluşturulması, aynı zamanda kütüphane hizmetlerinin ve ulusal çapta işbirliğinin sağlıklı yürüebilmesi için standartlaşmanın getirilmesi, üniversite kütüphanecilerinden oluşan bir kuruluun, ÜNAK'ın ya da TKD'nin çabalarıyla gerçekleştirilebilir. Böylelikle ulusal bilgi politikasının üniversite kütüphaneleriyle ilgili maddeleri, önceden hazırlanmış olan standartlara dayandırılacak ve sağlam bir zemin yaratılmış olacaktır.

Türkiye koşullarına uygun ulusal bilgi politikasının oluşturulma aşamasında ise, üniversite kütüphaneleriyle ilgili maddeler tasarlanırken ilk yapılacak iş, üniversite ve kütüphanelerimizin amaçlarını gözden geçirip, gerekiyorsa günün koşullarına uygun biçimde yeniden belirlemektir. Kütüphanelerle ilgili önceliklerin saptanması bir sonraki aşama olmalıdır.

Ulusal bilgi politikasında aşağıda belirtilenlerle ilgili maddeler bulunmalıdır:

Kullanıcı Gereksinimleri ve Değerlendirmeler

Ulusal bilgi politikası uygulamamızda, genelde tüm kullanıcıların, özelde üniversite kütüphanesi kullanıcılarının bilgi gereksinmelerini saptamak, yapılacak işlerin ilki olmalıdır. Onların bilgi arama ve kullanma alışkanlıklarını nesnel biçimde ortaya koyan değerlendirmeler yapılmalıdır. Her kütüphanenin kendi çapında yürüteceği değerlendirmelerin sonuçta birleştirilmesiyle, üniversite kütüphanesi kullanıcılarının bilgi gereksinimleri belirlenebilir. Ayrıca kullanıcıyı aktif kütüphane kullanıcısı olarak geliştirmenin

yolları denenerek kullanıcı eğitimi programları ve pazarlama etkinliklerine yer verilmelidir. Bunların ülke çapında etkin bir biçimde yürütülmesi ulusal bilgi politikasında yer alacak ilgili maddelere bağlıdır. Bilgi gereksinmelerinin karşılanabilmesi için üretilen çözüm yollarını da gözden geçirmek gerekir. Yapılacak değerlendirmeler hizmetlerin gerçekten gereksinmeleri karşılayacak düzeyde olup olmadıklarını ortaya çıkaracaktır. Hizmetler, bilgi gereksinmelerini karşılamada yetersiz kalıyorsa, geliştirilmeleriyle ilgili maddeler politikada bulundurulmalıdır. Diğer taraftan, dermelerin gerçek değeri kullanıcı gereksinmelerini ne oranda karşılayabildikleri ile ortaya çıktığına göre, derme değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Var olan dermelerin yetersiz kullanımlarını kanıtlayan araştırmaya (Köprülü, 1994) benzer çalışmaların yapılması gereklidir. Bu değerlendirmeler politika maddeleriyle desteklenmelidir.

Türkçe Literatüre Erişim Olanaklarının Geliştirilmesi

Türkiye’de üretilen literatüre kolay erişimi sağlayacak önlemlerin düşünülmesi yerinde olacaktır. Bu amaçla başta ‘Türkiye Bibliyografyası’ ve ‘Türkiye Makaleler Bibliyografyası’nın düzenlerinde değişiklik yapılması, özellikle içeriklerinde birer konu dizinine yer verilmesi düşünülmelidir. Araştırmalar, hangi konuda olursa olsun, öncelikle bir konunun ülke içinde araştırılmadığından emin olunarak yürütülmeleri gereken çalışmalardır. Ayrıca ülkede yapılmış olan çalışmalar özgün araştırmaya temel oluşturur. Diğer taraftan, yabancı dili olmayan kullanıcılar açısından Türkçe bibliyografik kaynakların ve bunların literatüre kolay biçimde eriştirecek düzenlerinin büyük önemi vardır. Bu tür kaynakların güncel olarak çıkarılmaları ve sağlıklı ve çabuk bir şekilde dağıtımları da sağlanmalıdır. Ulusal bilgi politikasının bu konuları dikkate alan maddeleri içermesi, üniversite kütüphanesi kullanıcısının Türkçe bilgiye erişim sorunlarının çözümü için gereklidir.

Yabancı Literatürün Sağlanması ve Erişim Olanaklarının Geliştirilmesi

Bilimsel ve teknik konularda, sosyal ve beşerî bilim alanlarında araştırmalara temel oluşturan yabancı literatürün seçkin örneklerini, hiç değilse en önemlilerini, ülke sınırları içindeki kütüphanelerden en azından birinde bulundurmaya hedefleyen önlemlerle ilgili maddeler, ulusal bilgi politikasının

üniversite kütüphaneleriyle ilgili en önemli maddelerinden olacaktır. Tekrar alımları önleyip ülkemize ekonomi sağlayacak olan bu önlemler, elektronik ortamdaki bibliyografik veri tabanları da dahil, çeşitli dizin ve öz dergilerinin satın alınmasında, işbirliğine yatkın bir anlayışı getirecektir. Ayrıca, bilgi teknolojisinin akılcı seçimlerle sağlanması ve en doğru biçimde kullanılmasıyla ilgili önlemler de ulusal bilgi politikasının konularından biri olacaktır.

İşbirliği

Üniversite kütüphanelerimiz arasında yürütülmekte olan işbirliğine resmi bir kimlik kazandırılması, güncel kitap ve dergi toplu katalogları üretimiyle güçlendirilerek geliştirilmesi etkin politika maddeleriyle sağlanabilir.

Personel Eğitimi

Kütüphanelerin bilgi gereksinmelerini karşılamaları ve olumlu hizmetler vermeleri nitelikli personeli şart koştuğu için, kütüphanecilerin meslekî konularda, özellikle de bilgi teknolojisi açısından eğitilmelerini gerçekleştirecek maddeler politikada yer almalıdır.

Ulusal bilgi politikasında bulundurulabilecek maddelerin çoğaltılması mümkündür. Sadece değindiklerimizin yer alması bile yeterince gelişim sağlayacaktır.

Sonuç

Gelişmekte olan ülkeler ve ülkemizde, üniversiteler, üniversite kütüphaneleri ve sorunları, ulusal bilgi politikası ve bu politikada yer alması gereken söz konusu kütüphanelere özgü maddeler ayrıntılı biçimde tartışılmıştır. Bu tartışmalarla ulusal bilgi politikasının gerçekten kaçınılmaz bir gereklilik olduğu belirlenmiş, üniversite kütüphanelerimizle ilgili sorunların ulusal bilgi politikası kapsamında ele alınırsa çözüm bulabileceği sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de ulusal bilgi politikasının üniversite kütüphaneleriyle ilgili bölümünün, üniversite kütüphanecilerinden oluşan bir kurul tarafından hazırlanması ve bu kurulun politikayla ilgili önerilerinin ulusal bilgi politika-

sına uygun biçimde maddelendirilerek yerleştirilmesi akılcı bir yol gibi görünmektedir. Böyle bir seçenek, işin içinde olan kişilerin değerlendirmesini içereceği için göz ardı edilmemeli, üzerinde düşünülmalıdır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde üniversite kütüphanecilerinin önderlik özelliği vardır. Ülkemiz üniversite kütüphanecilerinden ulusal bilgi politikasının önemini vurgulamada önder olmaları ve bu politikanın oluşturulması aşamasında etkin bir rol üstlenmeleri beklenir. Üniversite kütüphanelerimizle ilgili önemli sorunların ulusal bilgi politikasında yer alacak bir takım maddelerle çözümü mümkün görüldüğünden hiçbir kütüphanecimizin bu çabadan kaçmayacağı düşünülüyor.

Kaynakça

- Alkan, Nazlı. (1992). "Üniversite kütüphanesi sisteminde kütüphaneci-kullanıcı etkileşimi", *Türk Kütüphaneciliği* 6 (3): 133-141.
- Aybaş, Osman Tekin. (1975). "Türkiye üniversite kütüphaneleri hakkında rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 24 (4): 259-272.
- — —. (1976). "Türkiye üniversite kütüphaneleri hakkında rapor: istatistikî tablolar", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 25 (1): 44-51.
- Berker, Aziz. (1957). "Ankara Üniversitesi kütüphaneleri hakkında rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 6 (4): 17-27.
- Çakın, İrfan. (1983). "Üniversite-kütüphane ilişkisi", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 32 (2): 61-64.
- — —. (1991). "Araştırma faaliyetleri ve kütüphaneler", *Türk Kütüphaneciliği* 5 (4): 153-160.
- Çapar, Bengü. (1990). "Türkiye'de bilgi hizmetlerini geliştirme politikası ve öncelikler", *Prof. Dr. Osman Ersoy'a Armağan içinde* (43-49), Ankara: TKD.
- — —. (1997). "Bilgi politikası", *IFLA 1995'e Doğru Türk Kütüphaneciliği Sempozyumu ve I. Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri içinde* (16-20). Ankara: TKD.
- Çelik, Ahmet. (1991). "Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin sorunları", *Türk Kütüphaneciliği* 5 (2): 59-68.
- Ersoy, Osman. (1977). "Ege Üniversitesi Fen Fakültesi kütüphaneleri konusunda rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 26 (1): 7-11.
- Gelfand, M. A. (1968). *University libraries for developing countries*. Paris: Unesco.
- Gray, John. (1988). *National information policies: problems and progress*. London: Mansell.
- Hill, M. W. (1989). *National information policies: a review of the situation in seventeen industrialised countries, with particular reference to scientific and technical information*. The Hague: FID.
- Hopp, Ralph H. (1969). "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi ile ilgili raporlar: I", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 18 (2): 99-112.

- Köprülü, Dilek. (1994). "Üniversite kütüphanelerinde kitap koleksiyonunun kullanımı üzerine bir araştırma", (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Mc Anally, Arthur. (1969). "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi ile ilgili raporlar: II", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 18 (3): 174-199.
- Nwoye, S. C. (1985). "Problems for university libraries in a national system in developing countries", *University Libraries in Developing Countries: Structure and Function in regard to Information Transfer for Science and Technology* içinde (24-38), Ed. A.J. Loveday ve Günter Gattermann. München: Saur.
- Öcal, Osman Tahsin. (1978). "Elazığ Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Kütüphanesi hakkında rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 27 (1): 51-61.
- Ötüken, Adnan. (1956). "İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi hakkında rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 5 (2): 107-111.
- Sefercioğlu, Necmettin. (1996). "Üniversitelerimiz ve kütüphaneleri", *Türk Yurdu* 16 (111): 50-52.
- The Concise Oxford dictionary of current English*. (1990). 8th ed. London: BCA.
- Thompson, Lawrence S. (1961). *Türkiye'de kütüphane geliştirme programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Toplu, Mehmet ve Gülle, M. Tayfun. (1994). "Türkiye'de ulusal enformasyon politikasına ilişkin sorunlar", *Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İleştirim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tesbiti Sempozyumu: Bildiriler. 22-25 Eylül 1992* içinde (15-48). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- TÜBİTAK. (1993). *Türk bilim ve teknoloji politikası, 1993-2003*. Ankara: TÜBİTAK.
- Yurdadoğ, Berin U. (1966). "Teknik hizmetlerde merkezliyetin önemi ve Ankara Üniversitesi kütüphaneleri için düşünülen çözüm yolu hakkında (A.Ü. D.T.C.F. için yapılacak kütüphane binası ile ilgili olarak D.P.T.'ye sunulan rapor)", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 15 (1): 5-7.
- . (1971). "Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Kütüphanesi yerleştirme planı hakkında rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 20 (4): 197-210.